2021

नवनीत सराव कृतिपत्रिका

शैक्षणिक वर्ष 2020-21 साठी वगळलेल्या घटकांनुसार अद्ययावत

इयत्ता दहावी

ऐच्छिक विषय :

हिंदी (लोकवाणी)	संस्कृत (संयुक्त)	संस्कृत (संपूर्ण)

Also Useful for English Medium

प्रत्येक विषयात :

- कृतिपत्रिकेचा अद्ययावत आराखडा
- बोर्डाची मार्च 2020ची कृतिपत्रिका सोल्यूशन्ससह
- सरावासाठी 5 कृतिपत्रिका

सराव कृतिपत्रिकांची संपूर्ण उत्तरे **QR Code** वर

GET NAVNEET DigiBook FREE

NAVNEET®

2021

नवनीत सराव कृतिपत्रिका

इयत्ता दहावी

शैक्षणिक वर्ष 2020–21 साठी वगळलेल्या घटकांनुसार अद्ययावत

Also Useful for English Medium

ऐच्छिक विषय

हिंदी (लोकवाणी)	संस्कृत (संयुक्त)	संस्कृत (संपूर्ण)

- **ठळक वैशिष्ट्ये :**

✻ बोर्डाच्या **2021** च्या परीक्षेसाठी परिपूर्ण रचना.

✻ प्रत्येक विषयात सुरुवातीला 'अत्यंत महत्त्वाचे' या अंतर्गत शैक्षणिक वर्ष 2020-21 साठी वगळलेल्या अभ्यासक्रमाची सविस्तर नोंद.

✻ प्रत्येक विषयात कृतिपत्रिकेचा अद्ययावत आराखडा.

✻ प्रत्येक विषयात **बोर्डाची मार्च 2020 ची कृतिपत्रिका आदर्श उत्तरांसह.**

✻ या कृतिपत्रिकांतील वगळलेल्या अभ्यासक्रमावरील प्रश्न व उत्तरे नोंदीसह छायांकित.

✻ प्रत्येक विषयात वगळलेला अभ्यासक्रम लक्षात घेऊन तज्ज्ञ, अनुभवी लेखकांनी तयार केलेल्या 5–5 कृतिपत्रिका **सरावासाठी**.

NAVNEET ®

नवनीत एज्युकेशन लिमिटेड

D0655

किंमत : ₹ 100.00

नवनीत सराव प्रश्नपत्रिका व कृतिपत्रिका

2021

शैक्षणिक वर्ष 2020–21 साठी वगळलेल्या घटकांनुसार अद्ययावत

इयत्ता दहावी

लक्षात ठेवा... सराव भरपूर, तर यश पुरेपूर!

सर्व विषय :

English (LL)	मराठी (कुमारभारती)	हिंदी (लोकभारती)	इतिहास – राज्यशास्त्र	भूगोल
विज्ञान आणि तंत्रज्ञान (भाग 1)	विज्ञान आणि तंत्रज्ञान (भाग 2)	गणित (भाग–I)	गणित (भाग–II)	

- **ठळक वैशिष्ट्ये :**

✻ बोर्डाच्या 2021 च्या परीक्षेसाठी परिपूर्ण रचना.

✻ प्रत्येक विषयात सुरुवातीला 'अत्यंत महत्त्वाचे' या अंतर्गत शैक्षणिक वर्ष 2020-21 साठी वगळलेल्या अभ्यासक्रमाची सविस्तर नोंद.

✻ प्रत्येक विषयात **प्रश्नपत्रिकेचा/कृतिपत्रिकेचा** अद्ययावत आराखडा.

✻ प्रत्येक विषयात बोर्डाची मार्च 2020 ची प्रश्नपत्रिका/कृतिपत्रिका आदर्श उत्तरांसह.

✻ या प्रश्नपत्रिकांतील/कृतिपत्रिकांतील वगळलेल्या अभ्यासक्रमावरील प्रश्न व उत्तरे नोंदीसह छायांकित.

✻ प्रत्येक विषयात वगळलेला अभ्यासक्रम लक्षात घेऊन तज्ज्ञ व अनुभवी लेखकांनी तयार केलेल्या 5 – 5 प्रश्नपत्रिका/कृतिपत्रिका सरावासाठी.

✻ गणित (भाग–I व II) या विषयांच्या सराव प्रश्नपत्रिकांत पडताळ्यासाठी **उत्तरे**.

हे पुस्तक सर्व पुस्तक-विक्रेत्यांकडे उपलब्ध • आजच खरेदी करा.

NAVNEET®

नवनीत एज्युकेशन लिमिटेड

मनोगत

आजवर कधीही अनुभवली नाही, अशी ही आकस्मिक उद्‌भवलेली 'कोविड-19' परिस्थिती! अशा परिस्थितीतही समग्र महाराष्ट्राचे मुख्याध्यापक, शिक्षक, विद्यार्थी व त्यांचे पालक इयत्ता दहावीच्या बोर्डाच्या परीक्षेला सर्वोच्च प्राधान्य देऊन तांत्रिक साधनांच्या साहाय्याने अध्यापन-अध्ययन कार्य करीत आहेत, हे खचितच गौरवास्पद आहे. या ज्ञानयज्ञात साहाय्यभूत होण्यासाठी अग्रेसर शैक्षणिक प्रकाशक या नात्याने आम्हीही कटिबद्ध आहोत. याच भूमिकेतून बोर्डाच्या 2021च्या परीक्षेसाठी अद्ययावत आराखड्यानुसार **'नवनीत सराव कृतिपत्रिका (ऐच्छिक विषय) : इयत्ता दहावी'** हे पुस्तक प्रकाशित करताना आम्हांला अत्यंत आनंद होत आहे.

'कोविड-19' परिस्थितीमुळे अध्यापन-अध्ययन कार्यासाठी मिळणारा कमी कालावधी लक्षात घेता, बोर्डाने शैक्षणिक वर्ष 2020-21 करिता प्रत्येक विषयातील काही घटक मूल्यमापनातून म्हणजेच परीक्षेतून वगळले आहेत. हा वगळलेला अभ्यासक्रम लक्षात घेऊनच प्रस्तुत **'नवनीत सराव कृतिपत्रिका'** तयार करण्यात आल्या आहेत, हे या पुस्तकाचे महत्त्वाचे वैशिष्ट्य आहे.

प्रस्तुत पुस्तकात **हिंदी (लोकवाणी), संस्कृत (संयुक्त)** आणि **संस्कृत (संपूर्ण)** या तीन विषयांच्या कृतिपत्रिकांचा समावेश असून, हे पुस्तक **मराठी व इंग्रजी या दोन्ही माध्यमांसाठी उपयुक्त** आहे. यामध्ये प्रत्येक विषयात सुरुवातीलाच 'अत्यंत महत्त्वाचे' या चौकटीत त्या त्या विषयातील उपरोल्लेखित वगळलेल्या अभ्यासक्रमाची सविस्तर व सुलभ नोंद देण्यात आली आहे. त्यामुळे नेमक्या कोणत्या घटकांचा परीक्षेसाठी अभ्यास करायचा, हे विद्यार्थ्यांच्या सहज लक्षात येईल.

त्यानंतर प्रत्येक विषयाचा बोर्डाच्या कृतिपत्रिकेचा अद्ययावत आराखडा मार्गदर्शनासह व स्पष्टीकरणासह देण्यात आला आहे. त्यामुळे विद्यार्थ्यांना कृतिपत्रिकेच्या स्वरूपाविषयी कोणतीही शंका राहणार नाही.

त्यानंतर विद्यार्थ्यांच्या मार्गदर्शनार्थ प्रत्येक विषयात बोर्डाची मार्च 2020 ची कृतिपत्रिका संपूर्ण सोल्यूशन्ससह व गुणदानपद्धतीसह सोडवून देण्यात आली आहे. ही कृतिपत्रिका व त्यांची उत्तरे देताना, या वर्षी वगळलेल्या घटकांवरील प्रश्न व उत्तरे नोंदीसह छायांकित करून देण्यात आली आहेत. जेणेकरून या घटकांवरील प्रश्न परीक्षेत येणार नाहीत, याची जाणीव विद्यार्थ्यांना होईल; पण त्याचबरोबर संबंधित प्रश्नप्रकारांत कोणते प्रश्न विचारले जाऊ शकतात आणि त्यांची उत्तरे कशी लिहावीत, याची समज विद्यार्थ्यांना आपोआपच येईल. बोर्डाच्या कृतिपत्रिकेचे सोल्यूशन्स खासकरून उत्तरपत्रिकेच्या नमुन्यावर सोडवून देण्यात आले आहेत. त्यामुळे उत्तरपत्रिकेत उत्तरे कशी लिहावीत, याचा आदर्श वस्तुपाठच विद्यार्थ्यांना मिळेल.

'नवनीत सराव कृतिपत्रिका' या पुस्तकात **प्रत्येक विषयात सरावासाठी 5 कृतिपत्रिका** देण्यात आल्या आहेत. नवनीतच्या तज्ज्ञ व अनुभवी लेखकांनी **या वर्षासाठी वगळलेला अभ्यासक्रम लक्षात घेऊन** या सराव प्रश्नपत्रिकांची रचना केली आहे.

थोडक्यात, बोर्डाच्या 2021 च्या परीक्षेची परिपूर्ण तयारी व सराव करण्यासाठी प्रस्तुत **'नवनीत सराव कृतिपत्रिका'** हे पुस्तक विद्यार्थ्यांना खूपच उपयोगी ठरेल आणि याच्या सरावाने विद्यार्थ्यांना बोर्डाच्या परीक्षेमध्ये उज्ज्वल यश लाभेल, असा विश्वास आम्हांस वाटतो.

दहावीतील सर्व विद्यार्थ्यांना उज्ज्वल यशासाठी 'नवनीत'च्या हार्दिक शुभेच्छा!

– प्रकाशक

अनुक्रमणिका

पृष्ठ क्र.

★ **विभाग 1 : हिंदी (लोकवाणी)**

हटाए गए पाठ्यक्रम और कृतिपत्रिका का अद्यतन प्रारूप	...	5	ते	9
बोर्ड की मार्च 2020 कृतिपत्रिका आदर्श उत्तरों सहित	...	10	ते	24
कृतिपत्रिका 1 से 5 (अभ्यास के लिए)	...	25	ते	48

★ **विभाग 2 : संस्कृत (संयुक्त)**

वगळलेला अभ्यासक्रम व कृतिपत्रिकेचा अद्ययावत आराखडा	...	49	ते	55
बोर्डाची मार्च 2020ची कृतिपत्रिका आदर्श उत्तरांसह	...	56	ते	72
कृतिपत्रिका 1 ली ते 5 वी (सरावासाठी)	...	73	ते	99

★ **विभाग 3 : संस्कृत (संपूर्ण)**

वगळलेला अभ्यासक्रम व कृतिपत्रिकेचा अद्ययावत आराखडा	...	100	ते	110
बोर्डाची मार्च 2020ची कृतिपत्रिका आदर्श उत्तरांसह	...	111	ते	136
कृतिपत्रिका 1 ली ते 5 वी (सरावासाठी)	...	137	ते	176

★ **प्राप्त गुण एका दृष्टिक्षेपात पाहण्यासाठी नोंदतक्ता** **... कव्हर 3**

नवनीत एज्युकेशन लिमिटेड

मुंबई : नवनीत भवन, भवानीशंकर रोड, दादर (पश्चिम), **मुंबई – ४०० ०२८.** (फोन : ६६६२ ६५६५)

www.navneet.com ● **e-mail :** publications@navneet.com

अहमदाबाद : नवनीत हाउस, गुरुकुल रोड, मेमनगर, **अहमदाबाद – ३८० ०५२.** (फोन : ६६३० ५०००)

पुणे : नवनीत भवन, १३०२, शुक्रवार पेठ, सणस प्लाझाजवळ, बाजीराव रोड, **पुणे – ४११ ००२.** (फोन : २४४३ १००७)

नागपूर : ६३, शिवाजी सायन्स कॉलेजसमोर, काँग्रेसनगर, **नागपूर – ४४० ०१२.** (फोन : २४२ १५२२)

नाशिक : निर्माण इन्स्पायर, दुसरा मजला, कान्हेरे वाडी, जुन्या सीबीएसच्या समोर, **नाशिक – ४२२ ००१.** (फोन : २५९ ६९५०)

© All rights reserved. No part of this book may be copied, adapted, abridged or translated, stored in any retrieval system, computer system, photographic or other system or transmitted in any form or by any means without a prior written permission of the copyright holders, M/s. Navneet Education Limited. ***Any breach will entail legal action and prosecution without further notice.***

Published by Navneet Education Limited, Dantali, Gujarat.
Printed by Navneet Education Limited, Dantali, Gujarat.

2121
CTP
(5-10-2020)

विभाग 2 : संस्कृत (संयुक्त)

अत्यंत महत्त्वाचे

नोंद : शैक्षणिक वर्ष 2020 – 21 साठी पुढील पाठ व घटक अभ्यासक्रमातून वगळण्यात आले आहेत :

पाठ : (८) नदीसूक्तम्। (गद्यम्) (पूर्ण पाठ व स्वाध्याय)
(११) मानवताधर्मः। (पद्यम्) (पूर्ण पाठ व स्वाध्याय)

अभ्यासपत्रम्– ४ : पाठ ११ वरील सर्व प्रश्न १, २, ३, ४ मधील सर्व प्रश्न.

● वगळण्यात आलेल्या वरील पाठ व घटकांना जोडून असलेले व्याकरणाचे कोणतेही घटक, कृती, तसेच इतर भाषिक कृती वगळण्यात आलेल्या नाहीत, याची नोंद घ्यावी.

बोर्डाच्या मार्च 2020 च्या कृतिपत्रिकेत या पाठांतील प्रश्नांना छायांकित करण्यात आले आहे.

सदर सराव कृतिपत्रिका, वगळलेले घटक लक्षात घेऊनच तयार करण्यात आल्या आहेत.

बोर्डाच्या कृतिपत्रिकेचा अद्ययावत आराखडा
(मार्गदर्शन व स्पष्टीकरणांसह)

प्रथमः विभागः – सुगमसंस्कृतम् । (०६ गुणाः)

प्र. 1. (अ) चित्रं दृष्ट्वा नामानि लिखत। **3**

लक्षात ठेवा : यामध्ये पाठ्यपुस्तकातील चित्रपदकोषः या घटकातील कोणतीही चार चित्रे दिलेली असतील. त्यांपैकी कोणत्याही तीन चित्रांची नावे लिहायची आहेत. ही संस्कृत नावे संस्कृत लेखननियमांनुसार शुद्ध लिहिणे अपेक्षित आहे. त्यासाठी प्रत्येकी १ असे एकूण ३ गुण आहेत.

Remember : Here four pictures from चित्रपदकोषः in the textbook will be given. You are required to write their Sanskrit names correctly exactly as given in the textbook. Any three out of four names have to be written for which there are three marks.

प्र. 1. (आ) सङ्ख्याः अक्षरैः/अङ्कैः लिखत। **2**

लक्षात ठेवा : यामध्ये १ ते १०० अंकांपैकी कोणतेही तीन अंक दिलेले असतील. त्यातील कोणतेही दोन (अक्षरी दिलेल्या अंकात/अंकात दिलेल्या अक्षरांत) बरोबर लिहिणे अपेक्षित आहे. त्यासाठी प्रत्येकी १ असे एकूण २ गुण आहेत.

Remember : Here any three numbers from among 1 to 100 will be given. You are required to write the corresponding number in figures/word. This subquestion carries two marks.

प्र. 1. (इ) समय–स्तम्भमेलनं कुरुत। **1**

लक्षात ठेवा : यामध्ये घड्याळी वेळा संस्कृत शब्दांत आणि अंकात अशा दोन रकान्यांत दिलेल्या असतील. त्यांच्या योग्य दोन जोड्या बरोबर जुळवणे अपेक्षित आहे. यासाठी १ गुण आहे.

Remember : Here you are required to match the columns correctly. The time in number and words have to be matched. This question carries one mark.

द्वितीयः विभागः – गद्यम् । (१४ गुणाः)

प्र. 2. (अ) गद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत। **4**

लक्षात ठेवा : यात ८० ते १०० शब्दांचा गद्यपाठातील उतारा दिलेला असेल. त्यावर 'अवबोधनम्' या कृतीमध्ये उताऱ्याचा आशय कितपत समजला आहे ते पाहण्यासाठी तीन सोपे प्रश्न असतील. यात योग्य कारण/पर्याय निवडून वाक्य पूर्ण करा, कोण कोणाला म्हणाले, पूर्ण वाक्यात उत्तर द्या, दिलेला गद्यांश कोणत्या पाठातून घेतला त्याचे नाव लिहा, अमरकोषातील योग्य शब्द योजून वाक्य पुन्हा लिहा व दिलेले विधान सत्य की असत्य ते लिहा, अशा सहा कृतींपैकी तीन कृती विचारल्या जातील. त्यापैकी कोणत्याही दोन कृती सोडवायच्या आहेत.

Remember : Here one passage of 80 to 100 words from the prose lessons will be given. There will be three simple questions to test whether you have grasped the content of the passage, such as : complete the statement choosing the correct reason/alternative, who said to whom, answer in Sanskrit, write the name of the lesson from which the apssage is taken, rewrite the sentence using the synonym from अमरकोष and state whether true or false. Out of this 6 कृति's any three will be asked out of which you are required to solve any two.

(1) अवबोधनम्। (3 तः 2) **2**

(क) उचितं कारणं चित्वा वाक्यं पुनर्लिखत। 1

लक्षात ठेवा : यामध्ये दिलेल्या दोन पर्यायांमधून योग्य कारण निवडून वाक्य पूर्ण करणे अपेक्षित आहे. यासाठी १ गुण आहे.

Remember : Out of the two reasons given, select the right one and write it after यतः to complete the sentence. It carries 1 mark.

(ख) वाक्यं पुनर्लिखित्वा सत्यम्/असत्यम् इति लिखत। 1

लक्षात ठेवा : दिलेले वाक्य खरे की खोटे हे वाचल्याबरोबर लगेच लक्षात येईल. बहुधा पाठाखाली दिलेल्या स्वाध्यायांमध्ये आलेलेच वाक्य असल्याने हा प्रश्न कठीण वाटणार नाही. यातही विधान उत्तरपत्रिकेत लिहून पुढे सत्यम्/असत्यम् असे लिहिणे अपेक्षित आहे. यासाठी १ गुण आहे.

Remember : As soon as you read the given sentence, you will understand whether it is true or false. Mostly this sentence will be from the exercise (स्वाध्याय) in the text. Don't forget to copy the sentence in the answerbook before writing true/false after it. It carries 1 mark.

(ग) एषः गद्यांशः कस्मात् पाठात उद्धृतः? 1

लक्षात ठेवा : यात गद्यांश कोणत्या पाठातून घेतला आहे त्या पाठाचे नाव एकेरी अवतरणचिन्हात लिहा. एषः गद्यांशः '.....' इति पाठात् उद्धृतः असे पूर्ण संस्कृत वाक्यात उत्तर द्या व शेवटी पूर्णविराम म्हणजे दंड (।) द्यायला विसरू नका. धड्याचे नाव पाठ्यपुस्तकात दिल्याप्रमाणे असले पाहिजे.

Remember : Here you are required to write the name of the lesson from which the prose passage has been taken exactly as it is written in the textbook. Write the answer in a complete sentence like एषः गद्यांशः '.....' इति पाठात् उद्धृतः। and do not forget to give full stop (।) as it is shown here.

(2) शब्दज्ञानम्। (3 तः 2) 2

लक्षात ठेवा : गद्यांशात आलेल्या संधी व रूपे तसेच गद्याचे आकलन तुम्हांला कितपत झाले आहे त्याची चाचणी घेणाऱ्या चार कृती यात विचारलेल्या असतील. गद्यांशातील विशिष्ट धातुसाधित अव्यये/रूपे निवडणे, विशेषण-विशेष्य यांच्या जोड्या जुळवणे/दिलेल्या नामांची विशेषणे शोधून लिहिणे, प्रश्न तयार करणे आणि संधीविग्रह लंकार लिखत अशा या चार कृतींपैकी कोणत्याही तीन कृती दिल्या जातील यांपैकी कोणत्याही दोन कृती सोडवणे आवश्यक आहे. कृती प्रत्येकी १ गुणाच्या त्यापैकी कोणत्याही दोन सोडवणे अपेक्षित त्यामुळे एकूण गुण २ असतील.

Remember : Your understanding of Sandhis, various forms of nouns/adjectives and also of the content of गद्यांश etc. is tested here. The three कृतीs out of the following four will be asked :
(1) Picking out particular forms/अव्ययs etc. from the passages
(2) Matching the adjectives and nouns or finding out the adjectives used for the given nouns and
(3) Dissolving the Sandhis/naming the tense or mood of the underlined verb (लकारं लिखत)
(4) Framing a question (प्रश्ननिर्माणं कुरुत)

(क) गद्यांशात् धातुसाधित अव्यये/विभक्त्यन्तरूपाणि चित्वा लिखत। 1

(ख) विशेषण–विशेष्य-मेलनम् कुरुत। 1

(ग) सन्धिविग्रहं कुरुत/पूर्वपदं/उत्तरपदं लिखत। 1

प्र. 2. (आ) गद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत। 4

टीप : प्रश्न २ (अ) मधील 'अवबोधनम्'चे विवेचन पाहावे. यामध्ये अवबोधनम् मधील कृतीमध्ये कः कं वदति/पूर्ण वाक्येन उत्तरं लिखत यांपैकी एखादी कृती विचारली जाईल. शिवाय दिलेल्या वाक्यातील अधोरेखित शब्दाऐवजी अमरकोषातील शब्द योजून ते परत लिहा ही कृती असेल. ती सोडवण्यासाठी पाठ्यपुस्तक पृष्ठ क्र. ७७ वरील 'अमरकोषः' यातील ओळी पाठ करणे आवश्यक आहे. या उपप्रश्नासाठी ४ गुण आहेत.

Remember : Refer to the explanation given under 'अवबोधनम्' In प्रश्न २ (अ) in कृतिs asked under the title अवबोधनम्, there will be कः कं वदति or पूर्णवाक्येन उत्तरं लिखत. In addition to this you will be asked to rewrite the given Sanskrit sentence by replacing the word underlined with a synonym from अमरकोषः. You should learn by heart the lines from अमरकोषः given on textbook page no. 77 in the textbook. This subquestion carries 4 marks.

(1) अवबोधनम्। (3 तः 2) 2

(क) उचितं कारणं चित्वा वाक्यं पुनर्लिखत। 1

(ख) कः कं वदति? 1

(ग) अमरकोषात् शब्दं योजयित्वा वाक्यं पुनर्लिखत। 1

लक्षात ठेवा : (क) मध्ये कारण ऐवजी पर्यायं देऊन दोन वाक्ये दिली जाऊ शकतात. कंसात दिलेल्या दोनपैकी योग्य पर्यायशब्द मोकळ्या जागी भरून दोन वाक्ये परत लिहायची असतील.
(ख) मध्ये दिलेले वाक्य लिहून मग कोण कोणाला म्हणाले ते लिहिणे अपेक्षित आहे. वाक्य..... एतद् वाक्यं..... वदति। असे लिहा.
(ग) तुम्ही योजलेला समानार्थक शब्द अधोरेखित करा.

Remember : (क) can be asked alternatively by asking to fill in the two blanks in two sentences choosing the correct alternative from the brackets.
(ख) Copy the sentence and then write who said to whom like 'sentence......' एतद् वाक्यं..... वदति।
(ग) Underline the synonym from अमरकोषः that you have used.

(2) जालरेखाचित्रं पूरयत। 2

लक्षात ठेवा : दुसऱ्या गद्य उताऱ्यावर शब्दज्ञानम् ऐवजी पृथक्करणम् या शीर्षकाखाली जालरेखाचित्रं पूरयत ही कृती असेल. बहुधा पाठ्यपुस्तकातील स्वाध्यायात तुम्ही पूर्वी सोडवलेली कृती असल्याने तुम्हांला ती कठीण वाटणार नाही. कृतिपत्रिकेतील आकृती काढून त्यातील चार रिकाम्या जागा गद्यांशातील योग्य शब्द घालून भरणे अपेक्षित आहे. भरलेले शब्द अधोरेखित करा. यासाठी २ गुण आहेत.

Remember : Here instead of शब्दज्ञानम् you will be asked to complete जालरेखाचित्रं by filling in the four blanks correctly. Mostly this question will be from the textual exercises and so very easy. You have to draw the figure in the answerbook write the correct words and underline them. It carries 2 marks.

प्र. 2. (इ) गद्यांशं पठित्वा माध्यमभाषया सरलार्थं लिखत। (2 तः 1) 4

लक्षात ठेवा : यामध्ये सरलार्थलेखनासाठी नेमलेल्या गद्यपाठामधून (नाट्ययुग्मम्) प्रत्येकी ५/६ वाक्यांचे दोन गद्यांश दिलेले असतील. त्यांपैकी कोणत्याही एकाचा सरलार्थ लिहिणे अपेक्षित आहे. शब्दशः भाषांतर करण्याची आवश्यकता नाही. शैक्षणिक वर्ष 2020-21 साठी अभ्यासक्रमातून 'नदीसूक्तम्' हा पाठ वगळला आहे.

Remember : Two prose passages each of 5/6 sentences will be given. You are required to translate any one in English. Literal translation is not expected. The lesson 'नदीसूक्तम्' has been omitted for the academic year 2020-21.

प्र. 2. (ई) माध्यमभाषया उत्तरं लिखत। (2 तः 1) 2

लक्षात ठेवा : यामध्ये गद्यपाठांच्या शेवटी संस्कृत भाषेत दिलेल्या प्रश्नांपैकीच प्रश्न विचारले जातील व तुम्ही ज्या माध्यमात शिकता त्या भाषेत उत्तरे लिहायची आहेत. उत्तराची सुरुवात प्रस्तावनेदाखल एखादे वाक्य लिहून करावी.

Remember : The questions in Sanskrit will be from the ones given at the end of the lessons only. You are required to answer any one of the two in English in your own words. Begin your answer with one sentence introduction.

तृतीयः विभागः – पद्यम्। (१० गुणाः)

प्र. 3. (अ) पद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत। (5 तः 4) 4

लक्षात ठेवा : यामध्ये ६ किंवा ८ ओळींचा पद्यांश दिला जाईल. त्यावर (क), (ख), (ग), (घ) आणि (च) अशा ५ कृती विचारल्या जातील. त्यांचे स्वरूप गद्यांशावरील कृतींप्रमाणेच असेल. पूर्ण वाक्यात उत्तर लिहा, विशेषण-विशेष्य जोड्या जुळवा, रेखाचित्र गाळलेले दोन शब्द भरून पूर्ण करणे, विशिष्ट विभक्तीची रूपे/धातुसाधिते शोधून लिहिणे व संधी सोडवणे अशा कृती असतील.

Remember : In this a poetry passage of 6 to 8 lines will be given. There will be five कृतिs which will be like the कृतिs asked on the prose passages e.g. Answer in a complete sentence, Match the adjectives with the nouns, Complete रेखाचित्र by filling in the blanks, Pick out two participles/gerunds or the forms of particular case and dissolve the Sandhis.

प्र. 3. (आ) पद्यौ शुध्दे पूर्णे च लिखत। (3 तः 2) 4

लक्षात ठेवा : या कृतीत तीन सुभाषिते शुद्ध व पूर्ण लिहिण्यासाठी दिली जातील. यामध्ये श्लोकाचा सुरुवातीचा शब्द व शेवटचा शब्द दिला जाईल. विद्यार्थ्यांनी तो श्लोक पूर्ण करून लिहायचा आहे. पाठांतरासाठी नेमून दिलेल्या म्हणजेच पाठ क्र. ३, ५ व १० या पाठांतले फक्त दोन ओळींचे श्लोकच विचारले जातील.

टिपा : (1) पाठांतर व लेखनसराव नियमितपणे केल्यास पूर्ण गुण मिळवणे सहज शक्य आहे.

(2) श्लोक पाठ्यपुस्तकात जसे छापलेले आहेत तसेच लिहिणे अपेक्षित आहे. ऱ्हस्व-दीर्घ, म् किंवा अनुस्वार, ओळीच्या शेवटी एक/दोन दंड या सर्व गोष्टींकडे नीट लक्ष द्यावे.

Remember : Only the two-line verses from lessons 3, 5 and 10 will be asked to be written correctly. Practise copying these verses exactly as they are printed in the textbook many times to ensure getting full marks. Be careful about the spelling, where to write म् or अनुस्वार (dot on the letter). See also how the full stops are given.

प्र. 3. (इ) माध्यमभाषया सरलार्थं लिखत। (2 तः 1) 2

लक्षात ठेवा : सरलार्थलेखनासाठी नेमलेल्या पाठामधूनच (७. वाचनप्रशंसा) दोन श्लोक यात दिले जातील. त्यांपैकी कोणत्याही एका श्लोकाचा सरळ अर्थ लिहायचा आहे. शब्दशः भाषांतर अपेक्षित नाही. सोप्या, प्रचलित मराठीत स्वतःच्या शब्दांत श्लोकाचा आशय शक्य तेवढ्या पूर्णपणे लिहा. मार्च 2021 या परीक्षेसाठी 'मानवताधर्मः' हा पाठ वगळण्यात आला आहे.

Remember : Two verses from lesson no. 7. वाचनप्रशंसा will be given. You are required to write the plain meaning of any one verse. Literal or word to word translation is not required. The lesson मानवताधर्मः has been omitted for March 2021 Examination.

चतुर्थः विभागः – भाषाभ्यासः। (१० गुणाः)

लक्षात ठेवा : या चौथ्या विभागात–भाषाभ्यास मध्ये (अ) पृथक्करणम् (आ) निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत आणि (इ) वाक्यनिर्माणं कुरुत असे तीन उपप्रश्न असतील. त्यांपैकी प्रत्येकाचे स्वतंत्र विवरण खाली दिले आहे.

Remember : In this fourth section i.e. भाषाभ्यास, there will be three subsections (अ) पृथक्करणम् (Classification) (आ) निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत (Do as directed) and (इ) वाक्यनिर्माणं कुरुत. Each is explained separately below.

प्र. 4. (अ) पृथक्करणम्। 4

(1) नाम-सर्वनाम-रूपाणि पृथक्कुरुत। (5 तः 4) 2

लक्षात ठेवा : यामध्ये मञ्जूषेत दिलेल्या एकूण पाच शब्दांपैकी कोणतेही चार शब्द नाम किंवा सर्वनाम यांपैकी योग्य रकान्यांत भरायचे आहेत. यासाठी २ गुण आहेत.

Remember : Out of the five words given, you have to enter any four in the right columns i.e. either in नाम or सर्वनाम column. Practise to understand the forms of nouns, pronouns, verbs and participles to ensure full marks. It carries 2 marks.

(2) क्रियापद-धातुसाधित-विशेषण रूपाणि पृथक्कुरुत। (5 तः 4) 2

लक्षात ठेवा : यामध्ये मंजूषेत दिलेल्या एकूण पाच शब्दांपैकी कोणतेही चार शब्द क्रियापद किंवा धातुसाधित विशेषण यांपैकी योग्य रकान्यात भरणे अपेक्षित आहे. यासाठी २ गुण आहेत.

Remember : Here you are required to enter any four out of the five words into the right column i.e. either in क्रियापदम् (verb) or धातुसाधित-विशेषणम् (participle). It carries 2 marks.

प्र. 4. (आ) निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत। (4 तः 2) 4

लक्षात ठेवा : (आ) मध्ये एकूण ४ कृती असतील. यांपैकी कोणत्याही दोन कृती सोडवायच्या आहेत. यासाठी ४ गुण आहेत.

Remember : In subquestion (आ) there will be four कृतीs out of which any two have to be solved. They carry 4 marks.

(1) सङ्ख्या/क्रम/आवृत्तिवाचकस्य योग्यं पर्यायं चित्वा वाक्यं पुनर्लिखत। (3 तः 2) 2

लक्षात ठेवा : (आ) मधील पहिल्या कृतीत संख्यावाचक/क्रमवाचक/आवृत्तिवाचक, योग्य शब्द गाळलेल्या जागी भरून वाक्ये लिहिणे अपेक्षित असेल. दिलेल्या तीनपैकी कोणतीही दोन वाक्ये पूर्ण करायची आहेत. यासाठी २ गुण आहेत.

Remember : Here you are required to complete the sentences filling in the blanks using the correct alternative from the brackets. It is meant to test your understanding of numerical adjectives, ordinals and frequentatives. Out of the three you have to complete any two sentences. It carries 2 marks.

(2) समासविग्रहाणां समासनामभिः मेलनं कुरुत। (6 तः 4) 2

लक्षात ठेवा : (आ) मधील दुसऱ्या कृतीत समासांचे विग्रह आणि समासप्रकारांची नावे यांच्या योग्य जोड्या जुळवायच्या आहेत. दिलेल्या एकूण सहापैकी कोणत्याही चार जोड्या जुळवणे अपेक्षित आहे. त्यासाठी २ गुण आहेत.

Remember : Here in one column six explanatory sentences (विग्रह) of the compounds will be given. You are required to match any six of these with the names of the types of compounds given in the other column. It carries 2 marks.

(3) मञ्जूषातः समानार्थकशब्दान्/विरुद्धार्थकशब्दान् चित्वा लिखत। (4 तः 2) 2

लक्षात ठेवा : यात दोन समानार्थी व दोन विरुद्धार्थी शब्द विचारलेले असतील. दिलेल्या मंजूषेतून त्यांचे समानार्थी/विरुद्धार्थी शब्द शोधून लिहिणे अपेक्षित आहे. यासाठी २ गुण आहेत.

Remember : You will be given four words – two for giving synonyms and two for giving antonyms. You are required to find out the correct synonyms/antonyms from the given list. It carries 2 marks.

(4) योग्यं पर्यायं चिनुत। (3 त: 2) **2**

> **लक्षात ठेवा :** यातील (१) प्रयोग ओळखणे (२) भवान् आणि त्वम् यांवर आधारित आणि (३) विशेषण–विशेष्य यांच्या परस्परसंबंधांवर आधारित असेल. यासाठी २ गुण आहेत.
>
> **Remember** : In (1) you have to recognise the voice of the given sentence, (2) will be based on त्वम् and भवान् and (3) will be based on agreement between adjective and noun. It carries 2 marks.

प्र. 4. (इ) विशिष्टविभक्तेः उपयोगं कृत्वा वाक्यनिर्माणं कुरुत। (4 त: 2) **2**

> **लक्षात ठेवा :** यात विशिष्ट विभक्तींची अपेक्षा असलेले दोन धातू व दोन अव्यये दिली जातील. त्यांच्यापैकी कोणत्याही दोहोंचा उपयोग करून स्वतंत्र दोन वाक्ये लिहिणे अपेक्षित आहे. पाठ्यपुस्तकातील पृष्ठ ७२ वरील उपपद-विभक्तिः या घटकावर आधारित ही कृती असेल. यासाठी २ गुण आहेत.
>
> **Remember** : Two indeclinables and two roots that require specific case will be given. You are required to use any two in your own sentences. Study the unit उपपद-विभक्ति on textbook page no. 72. For this it carries 2 marks.

NAVNEET ®

संस्कृत (संयुक्त) : कृतिपत्रिका 1 ली

वेळ : 2 तास] [एकूण गुण : 40

सूचना : *(i) सर्वासु कृतिषु वाक्यानां पुनर्लेखनम् आवश्यकम्।*
(ii) यथासूचनं आकलनकृतयः व्याकरणकृतयः आरेखितव्याः।
(iii) आकृतीनाम् आलेखनं मसिलेखन्या कर्तव्यम्।

प्रथमः विभागः – सुगमसंस्कृतम् । (०६ गुणाः)

प्र. 1. (अ) चित्रं दृष्ट्वा नामानि लिखत। (4 तः 3) 3

(1)

(2) 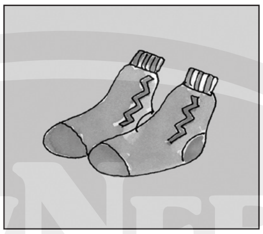

(3) 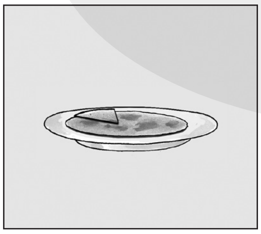

(4) 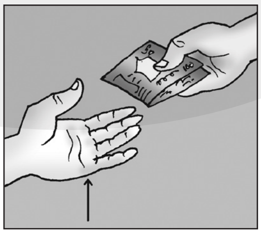

(आ) सङ्ख्याः अक्षरैः/अङ्कैः लिखत। (3 तः 2) 2

(1) नवनवतिः (2) ३५ (3) पञ्चाशत्।

(इ) समय–स्तम्भमेलनं कुरुत। 1

'अ'	'आ'
(1) नवोन-षड्वादनम्	१२.०८
(2) द्वादशाधिक-अष्टवादनम्	५.५१
	८.१२

NAVNEET ®

द्वितीयः विभागः – गद्यम् । (१४ गुणाः)

प्र. 2. (अ) गद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत। 4

एकदा पृथुराजः स्वराज्ये भ्रमणम् अकरोत्। भ्रमणसमये तेन दृष्टं यत् प्रजाः अतीव कृशाः अशक्ताश्च। ताः प्रजाः पशुवज्जीवन्ति। निकृष्टान्नं खादन्ति। तद् दृष्ट्वा राजा चिन्ताकुलः जातः। तदा पुरोहितोऽवदत्, ''हे राजन्, धनधान्यादि सर्वं वस्तुजातं वस्तुतः वसुन्धरायाः उदर एव वर्तते। तत्प्राप्तु यतस्व।''

तदा पृथुभूपेन तदर्थं धनुः सज्जीकृतम्। तदा भूमिः स्त्रीरूपं धृत्वा तस्य पुरतः प्रकटिता अभवत् अवदत् च, ''हे राजेन्द्र! तव पिता दुःशासकः वेनराजः राजधर्मस्य पालनं नाकरोत्। तदा मया चोरलुण्ठकभयात् धनधान्यपुष्पफलानि मम उदरे निहितानि। त्वं तु प्रजाहितदक्षः नृपः। यदि त्वं प्रयत्नेन कृषिकार्यं करोषि तर्हि अहं प्रसन्ना भविष्यामि। अतः धनुः त्यज। खनित्राणि, हलान्, कुद्दालकानि लवित्राणि च हस्ते गृहीत्वा प्रजाजनैः सह कृषिकार्यं कुरु।''

भूमातुः उपदेशं मनसि निधाय पृथुवैन्यः नदीनां मार्गम् अवरुध्य कृषिकार्यार्थं जलस्य उपयोगम् अकरोत्। वृष्टिजलसञ्चयं कृत्वा जलव्यवस्थापनम् अकरोत्।

(1) अवबोधनम्। (3 तः 2) **2**

(क) उचितं कारणं चित्वा वाक्यं पुनर्लिखत। 1

भूम्या धनधान्यपुष्पफलानि स्व-उदरे निहितानि यतः -------------- ।

(1) वेनभूपः राजधर्मस्य पालनं न अकरोत्।

(2) भूमिः स्वभावेन कृपणा आसीत्।

(ख) वाक्यं पुनर्लिखित्वा सत्यम्/असत्यम् इति लिखत। 1

कृषिकार्येण भूमिः प्रसन्ना भवति।

(ग) एषः गद्यांशः कस्मात् पाठात् उद्धृतः? 1

(2) शब्दज्ञानम्। (3 तः 2) **2**

(क) गद्यांशात् २ पूर्वकालवाचक-धातुसाधित-ल्यबन्त-अव्यये चित्वा लिखत। **1**

(ख) विशेषण – विशेष्योः मेलनं कुरुत। 1

'अ'	'आ'
(1) राजा	प्रसन्ना
(2) प्रजाः	चिन्ताकुलः
	कृशाः

(ग) सन्धिविग्रहं कुरुत। 1

पशुवज्जीवन्तिः = -------------- + -------------- ।

(आ) गद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत। **4**

एकस्मिन् दिने शङ्करः स्नानार्थं पूर्णानदीं गतः। यदा सः स्नाने मग्नः तदा तत्र एकः नक्रः आगतः। नक्रः झटिति तस्य पादम् अगृह्णात्। तदा शङ्करः उच्चैः आक्रोशत्। ''अम्ब! त्रायस्व। नक्रात् त्रायस्व।'' आक्रोशं श्रुत्वा नदीतीरं प्राप्ता आर्याम्बा पुत्रं नक्रेण गृहीतमपश्यत्। भयाकुला सा अपि रोदनम् आरभत। शङ्करः मातरम् आर्ततया प्रार्थयत–''अम्ब, इतः परम् अहं न जीवामि। मरणात् पूर्वं संन्यासी भवितुम् इच्छामि। अधुना वा देहि अनुमतिम्।'' चेतसा अनिच्छन्ती अपि विवशा माता अवदत्–''वत्स, यथा तुभ्यं रोचते तथैव भवतु। इदानीमेव संन्यासं स्वीकुरु। मम अनुमतिः अस्ति'' इति। तत्क्षणमेव आश्चर्यं घटितम्। दैववशात् शङ्करः नक्राद् मुक्तः। स नदीतीरम् आगत्य मातुः चरणौ प्राणमत्।

अनन्तरं शङ्करः मातरं संन्यासस्य महत्त्वम् अवाबोधयत्। संन्यासी न केवलम् एकस्याः पुत्रः। विशालं जगद् एव तस्य गृहम्। 'मातः, यदा त्वं स्मरिष्यसि तदा एव त्वत्समीपमागमिष्यामि' इति मात्रे प्रतिश्रुत्य सः गृहात् निरगच्छत्। ततः गोविन्दभगवत्पादानां शिष्यो भूत्वा सः सर्वाणि दर्शनानि अपठत्। तेभ्यः संन्यासदीक्षां गृहीत्वा वैदिकधर्मस्य स्थापनार्थं प्रस्थानम् अकरोत्।

अष्टवर्षे चतुर्वेदी द्वादशे सर्वशास्त्रवित्।
षोडशे कृतवान् भाष्यं द्वात्रिंशे मुनिरभ्यगात्।।

(1) अवबोधनम्। (3 तः 2) **2**

(क) उचितं पर्यायं चित्वा वाक्यं पुनर्लिखत। 1

(1) आर्याम्बा पुत्रं ---------------- गृहीतम् अपश्यत्। *(नक्रेण/मत्स्येन)*

(2) शङ्करः संन्यासग्रहणार्थम् ----------------- अनुमतिम् ऐच्छत्। *(पितुः/मातुः)*

(ख) कः कं वदति? 1

''यथा तुभ्यं रोचते, तथैव भवतु।''

(ग) पूर्णवाक्येन उत्तरं लिखत। 1

शङ्करः मातरं किम् अवाबोधयत्?

(2) गद्यांशं पठित्वा जालरेखाचित्रं पूरयत। **2**

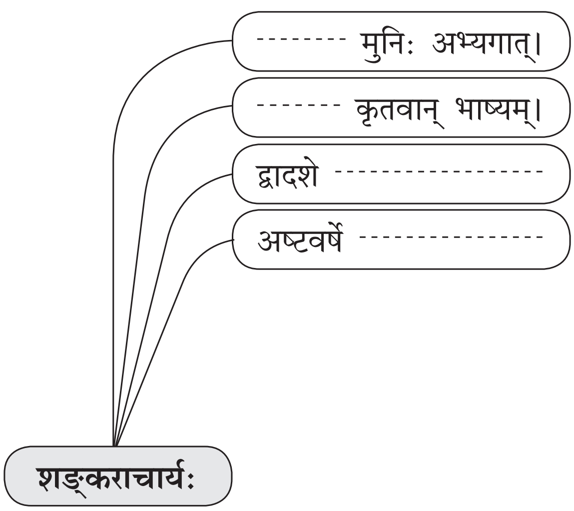

(इ) गद्यांशः पठित्वा सरलार्थं लिखत। (2 तः 1) **4**

(1)

सूतः – धृताः प्रग्रहाः। अवतरतु आयुष्यमान्।

दुष्यन्तः – (अवतीर्य) सूत, विनीतवेषण प्रवेष्टव्यानि तपोवनानि नाम। इदं तावत् गृह्यताम्। (इति सूतस्याभरणानि धनुश्चोपनीय) सूत, यावदाश्रमवासिनः दृष्ट्वाऽहमपावर्ते तावदार्द्रपृष्ठाः क्रियन्तां वाजिनः।

सूतः – तथा। (इति निष्क्रान्तः।)

(2)

कर्णः – भगवन्, किं नोक्तं दीर्घायुर्भवेति? अथवा यदुक्तं तदेव शोभनम्। यतः हतेषु देहेषु गुणाः श्वरन्ते। भगवन्, किमिच्छसि? किमहं ददामि?

शक्रः – महत्तरां भिक्षां याचे।

कर्णः – महत्तरां भिक्षां भवते प्रदास्ये।

(ई) माध्यमभाषया उत्तरं लिखत। (2 तः 1) **2**

(1) महर्षिः कणादः परमाणुविषये किं प्रतिपादितवान्?

(2) काकेन कः उपायः उक्तः?

तृतीयः विभागः – पद्यम् । (१० गुणाः)

NAVNEET ®

प्र. 3. (अ) पद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत। (5 तः 4) **4**

यत्र विद्वज्जनो नास्ति श्लाघ्यस्तत्राल्पधीरपि।
निरस्तपादपे देशे एरण्डोऽपि द्रुमायते।।
तावद् भयाद्धि भेतव्यं यावद् भयमनागतम्।
आगतं तु भयं वीक्ष्य नरः कुर्याद् यथोचितम्।।
मनुजा वाचनेनैव बोधन्ते विषयान् बहुन्।
दक्षा भवन्ति कार्येषु वाचनेन बहुश्रुताः।।
कं संजघान कृष्णः का शीतलवाहिनी गङ्गा।
के दारपोषणरताः कं बलवन्तं न बाधते शीतम्।।

(क) पूर्णवाक्येन उत्तरं लिखत। 1

कृष्णः कं संजघान?

(ख) विशेषणं चित्वा लिखत। 1

(1) ----------- गङ्गा। (2) ----------- विषयान्।

(ग) पद्यांशात् जालरेखाचित्रं पूरयत। 1

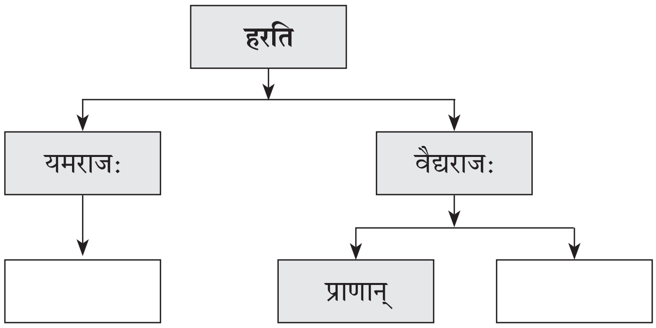

(घ) पद्यांशात् २ द्वितीया-विभक्त्यन्तपदे चित्वा लिखत। 1

(च) पूर्वपदं/उत्तरपदं लिखत। 1

(1) इश्लाघ्यस्तत्र = -------------- + तत्र।

(2) भयाद्धि = भयात् + -------------- ।

(आ) पद्ये शुद्धे पूर्णे च लिखत। (3 तः 2) 4

(1) रामाभिषेके -------------- ठठं ठं।।

(2) घटं -------------- भवेत्।

(3) यथा -------------- कर्मणा।।

(इ) माध्यमभाषया सरलार्थं लिखत। (2 तः 1) 2

(1) शीलं सद्गुणसम्पत्तिः ज्ञानं विज्ञानमेव च।
उत्साहो वर्धते येन वाचनं तद् हितावहम्।।

(2) वाचनं ज्ञानदं बाल्ये तारुण्ये शीलरक्षकम्।
वार्धक्ये दुःखहरणं हितं सद्ग्रन्थवाचनम्।।

NAVNEET ®

चतुर्थः विभागः – भाषाभ्यासः। (१० गुणाः)

प्र. 4. (अ) पृथक्करणम्। 4

(1) नाम-सर्वनाम-रूपाणि पृथक्कुरुत। (5 तः 4) **2**

नाम	सर्वनाम
----------	----------
----------	----------

(**मञ्जूषा** – इमम्, सूत्राणि, एतानि, जिज्ञासा, असौ)

(2) क्रियापद-धातुसाधित-विशेषण रूपाणि पृथक्कुरुत। (5 तः 4) **2**

क्रियापदम्	धातुसाधित-विशेषणम्
----------	--------------------------
----------	--------------------------

(**मञ्जूषा** – क्रियते, निर्मितम्, बद्ध, हन्तव्यः, छिन्धि)

(आ) निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत। (4 तः 2) 4

(1) सङ्ख्या/क्रम/आवृत्तिवाचकस्य योग्यं पर्यायं चित्वा वाक्यं पुनर्लिखत। (3 तः 2) **2**

(क) भगवता व्यासेन -------------- पुराणानि रचितानि। *(अष्टादश/अष्टादशः)*

(ख) -------------- वेदाः वर्तन्ते। *(चत्वारि/चत्वारः)*

(ग) दिनस्य -------------- लोकयानम् आगच्छति। *(नववारम्/नवम्)*

(2) समासविग्रहाणां समासनामभिः मेलनं कुरुत। (6 तः 4) **2**

समासविग्रहः	समासनाम
(1) नीत्यां निपुणः	(अ) अव्ययीभावः
(2) मृगः च शृगालः च	(आ) सप्तमी-तत्पुरुषः
(3) उचितम् अनुसृत्य यथोचितम्	(इ) इतरेतरद्वंद्वः
(4) अभ्युदयं करोति इति	(ई) कर्मधारयः
(5) महान् भागः यस्य सः	(उ) उपपद-तत्पुरुषः
(6) महान् पुरुषः	(ऊ) बहुव्रीहिः

(3) मञ्जूषातः समानार्थकशब्दान्/विरुद्धार्थकशब्दान् चिनुत। **2**

(क) मुखम् = ----------- (ख) भूषणम् × -----------

(ग) वसुन्धरा = ----------- (घ) बद्धः × -----------

(**मञ्जूषा** – पृथिवी, आननम्, मुक्तः, दूषणम्)

(4) योग्यं पर्यायं चिनुत। (3 तः 2) **2**

(क) विद्वान् सर्वत्र पूज्यते। *(कर्तृवाच्यम्/कर्मवाच्यम्)*

(ख) इदम् आसनं त्वं ------------ । *(गृहाण/गृह्णातु)*

(ग) ----------- गीर्वाणभारती। *(मधुरा/मधुरम्)*

(इ) विशिष्ट-विभक्तेः उपयोगं कृत्वा वाक्यनिर्माणं कुरुत। (4 तः 2) 2

(1) रुच् (१ आ.) (2) स्निह् (४ प.)

(3) विना (4) कृते।